

Linköpings universitet
Grundskollära programmet, 4-9

**Stella Adolfsson
Camilla Hult**

Med språket som verktyg

En jämförande studie om språkförståelse hos svenska elever och
invandrarelever i nionde klass

Examensarbete 10 poäng

LIU-ITLG-EX--99/79--SE

Handledare:
Mats Sjöberg
Institutionen för
tillämpad lärarkunskap

	Avdelning, Institution Division, Department Institutionen för tillämpad lärarkunskap 581 83 LINKÖPING	Datum Date 1999-08-27
	Språk Language Svenska/Swedish	Rapporttyp Report category Examensarbete
URL för elektronisk version		
Titel Title Med språket som verktyg - En jämförande studie om språkförståelse hos svenska elever och invandrarelever i nionde klass. 1 The language as a tool – A comparative study on language comprehension among Swedish and immigrant ninth class students. Författare <i>Authors</i> Stella Adolfsson Camilla Hult		
Sammanfattning Abstract För att integreras i samhället och för att kunna ta del av medborgerliga rättigheter krävs goda språkkunskaper. Goda språkkunskaper är också ett måste för att invandrarelever ska kunna tillgodogöra sig undervisningen i skolan på ett tillfredsställande sätt. Syftet med det här examensarbetet är att undersöka språkförståelsen hos grundskoleelever med invandrarbakgrund. För att uppnå vårt syfte har vi gjort dels en litteraturstudie, dels en undersökning av språkförståelse hos elever i nionde klass. Av litteraturstudien framgår att många elever med invandrarbakgrund har brister i det svenska språket. Det framgår även att det är lätt att överskatta många invandrarelevers färdighet i svenska, eftersom de klarar talspråket bra. Många gånger saknar dock invandrarelever djupare kunskap i det svenska språket och de har även brister i ordförrådet. I vår undersökning ingår 10 svenska elever och 10 elever med invandrarbakgrund, slumpmässigt utvalda från en skola. Dessa genomförde tester av ordförståelse, textförståelse och begreppsförståelse baserat på en lärobokstext i historia. Resultaten visar på en sämre språkförståelse i svenska hos invandrareleverna jämfört med de svenska eleverna. Skillnaden mellan de båda grupperna är speciellt markant när det gäller ordförståelse.		
Nyckelord Keywords integration, invandrarelever, so-undervisning, språkförståelse		

INNEHÅLL

1	INLEDNING.....	4
2	BAKGRUND OCH TIDIGARE FORSKNING.....	6
2.1	HISTORISK BAKGRUND.....	6
2.2	INTEGRATION.....	6
2.3	SVENSKUNDERVISNING FÖR INVANDRARE	7
2.4	SVENSKUNDERVISNING I SKOLAN FÖR INVANDRARELEVER.....	7
2.5	HEMSPRÅKSUNDERVISNING	8
2.6	SVENSKSPRÅKSINLÄRNING HOS INVANDRARBARN	8
2.7	SPRÅKRELATERADE PROBLEM I SKOLUNDERVISNINGEN	9
2.8	SPRÅKRELATERADE PROBLEM I SO-UNDERVISNINGEN	11
3	SYFTE KÄLLOR OCH METOD.....	14
3.1	SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	14
3.2	KÄLLOR, METOD, AVGRÄNSNING OCH DEFINITION	14
3.3	UNDERSÖKNINGSGRUPPEN	17
3.4	UMGÅNGESKRETS.....	18
3.5	DAGSTIDNINGAR.....	18
3.6	LÄXHJÄLP	18
4	UNDERSÖKNING.....	20
4.1	ORDFÖRSTÅELSE	20
4.2	FÖRSTÅELSE AV TEXTINNEHÅLL	20
4.3	FÖRSTÅELSE AV SPRÅKLIGA BEGREPP	24
4.4	RESULTATSAMMANSTÄLLNING FÖR SAMTLIGA ELEVER.....	29
5	ANALYS OCH DISKUSSION	30
6	REFERENSER.....	34
BILAGOR		

2 Inledning

INVANDRARNA

*En kommer hit för att fly från nöden
En kommer hit för att undgå döden
En kommer hit, av terror tvungen
En kommer hit för att gifta sig med kungen
Dom är tyskar, iranier, greker och turkar
Mest är dom snälla, andra är skurkar
En del är ärliga, andra skumma
En del är genier, andra är dumma
Mest är dom fredliga, andra vill slåss
Med andra ord: dom är som oss!
Med fel och brister, tuffa och mjuka
fast inte lika avundsjuka...
Vissa är färgade. Andra är "arier"
som köper sin bruna färg i solarier
Vissa är svarta. Andra gula
Vissa är vackra. Andra är fula
Men fast dom ibland av annan färg e
Är dom precis som vi i Sverige
Och när dom vill jobba här är tacket
"Vi får inte jobba än för facket!"
En del är båtfolk från Vietnam
Som inte kan sjunga "We shall overcome"
Och inte kan "rulla di rulla" som vi
Och dom blir sällan så fulla som vi
En del är mera judar än vi
En del har andra gudar än vi
En del söker lugnet i stället för bråket
Det enda vi svenskar kan bättre - är språket
Det sägs att vi stammar från Adam och Eva
Som inte var svenskar- men ja må dom leva!*

Bosse Parnevik¹

En förutsättning för att kunna delta i samhället är att vi har ett språk och att vi kan använda detta språk som verktyg för att tala och skriva. Som blivande lärare har vi lärt oss att vi ska vara tydliga och att vår undervisning ska ligga på en nivå som eleverna kan tillgodogöra sig. Vi ska i vårt arbete i klassrummet utgå från elevernas olika förutsättningar och behov. Eftersom skolan återspeglar den kulturella mångfalden i det svenska samhället innebär det att många lärare dagligen kommer att möta elever med olika ursprung. Var femte elev i den svenska skolan har utländsk bakgrund.² Med utländsk bakgrund menas att eleven är född utomlands eller är född i Sverige, men har minst en förälder som är född utomlands.³

Det svenska språkets viktiga betydelse diskuteras på flera ställen i Lpo 94:

¹ Referens saknas. Erhålits från lärarkollega.

² Statens Invandrarverk, *Mångfald och ursprung* (Norrköping, 1997), 58.

³ Statens Invandrarverk, *Mångfald och ursprung*, 38.

"Att i tal och skrift kunna använda det svenska språket är en förutsättning för att aktivt kunna delta i samhällslivet. Det är därför skolans viktigaste uppgift att skapa goda möjligheter för elevernas språkutveckling.[---] Förkunskaperna i svenska kan dock variera och de elever som är berättigade till det och behöver det skall få undervisning i svenska som andraspråk."⁴ Dessa mål förefaller dock svåra att uppnå i ett par studier under senare år påvisas att många invandrarungdomar har så stora brister i svenska språket att de har sämre möjligheter än sina svenska kamrater att tillgodogöra sig undervisningen.⁵ Några av våra personliga lärarkontakter har uppgett att detta förhållande fortfarande är en realitet.

Om ovanstående stämmer, hur allvarligt är då detta problem? Är det så att invandrarungdomar inte har den språkliga kompetens som krävs för att de ska kunna ta del av samhället i samma utsträckning som svenska ungdomar?

⁴ Utbildningsdepartementet, *Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet*, Kursplaner för grundskolan (Stockholm, 1994), 47.

⁵ Elisabeth Elmeroth, *Alla lika – alla olika: Skolsituationen för elever med båda föräldrarna födda utomlands* (Malmö, 1997). Jämför även Horst Löfgren, *Elever med annat hemspråk än svenska*, Pedagogisk orientering och debatt, Nr 95, Lärarhögskolan (Malmö, 1991). Jämför även Inger Wikström, *Att läsa för skolan och för livet* (Stockholm, 1993).

3 Bakgrund och tidigare forskning

3.1 Historisk bakgrund

Efterkrigstidens arbetskraftsinvandring karaktäriserades på 1950-talet av invandring från våra nordiska grannländer. I och med en överenskommelse om gemensam arbetsmarknad kunde danska, finska, norska och svenska medborgare utan tillstånd arbeta i grannländerna.

På 1960-talet fanns ett behov av arbetskraft i Sverige och flera motioner väcktes i riksdagen för att få tillstånd en ökad invandring. I den allmänna debatten i landet diskuterades ett fritt folkbyte mellan olika länder som ett mål.⁶ Svenska företag åkte söderut till länder runt Medelhavet för att rekrytera folk. År 1965 nådde invandringsvägen sin kulmen med över 50 000 invandrare på ett år.⁷ Till en början var det många män som kom ensamma till Sverige för att arbeta. De kom senare att hämta hit sina familjer. Det hände också att barnen lämnades hos släktingar i hemlandet, vilket var vanligt bl.a. bland grekerna som emigrerade. Många arbetskraftsinvandrare kom till Sverige med förhoppning om att arbeta och spara pengar för att senare kunna vända tillbaka och investera i hemlandet. Tiden i Sverige sågs av många som temporär.

I slutet av 1960-talet började invandringen att regleras och det krävdes nu att alla som kom från länder utanför Norden skulle ha arbete och bostad ordnad före ankomsten till Sverige. Arbetskraftsinvandringen från utomnordiska länder minskade och kom på 1970-talet mer eller mindre att upphöra. Det som senare kom att karaktärisera invandringen var flyktinginvandringen som än i dag är aktuell.⁸

3.2 Integration

En grundläggande förutsättning för att invandrare ska kunna integreras⁹ i det svenska samhället är att de behärskar det svenska språket.¹⁰ Integration är ett socialt fenomen som berör olika områden i samhället t.ex. sociala relationer, arbetsliv, boende och politik. I ett land som Sverige med demokratiska värderingar bör alla ha rätt att utrustas med språket som verktyg för att kunna ta del av det samhället erbjuder. Integrationen påverkas sannolikt av faktorer såsom kön, ålder vid ankomsten till Sverige, bakgrund och inte minst samhällets beredskap. Det har vistat sig att invandrades framtidsplaner spelar en stor roll för den språkliga, sociala och ekonomiska integrationen. Har man tankar om att återvända till sitt hemland och endast ser vistelsen i Sverige som temporär lägger man inte vikt vid att integreras i det svenska samhället i samma grad som när man har för avsikt att stanna i Sverige för resten av sitt liv. Föräldrarnas integration påverkar i sin tur barnens eftersom de bildar utgångsläget för sina barn.¹¹

⁶ Statens Invandrarverk, *Mångfald och ursprung*, 10.

⁷ Statens Invandrarverk, *Mångfald och ursprung*, 10.

⁸ Statens Invandrarverk, *Mångfald och ursprung*, 10ff.

⁹ Integreras = erhålla samma rättigheter och möjligheter som svenskar men med behållandet av sin kulturella särart.

¹⁰ Statens Invandrarverk, *Situationsbeskrivning om invandrades integration* (1994), 8. Jämför även Eva Olkiewicz, *Invandrarfamiljer i förändring* (Stockholm, 1990), 15.

¹¹ Olkiewicz, bl.a. kapitel 2, 115f.

Vid en intervjustudie som gjordes på åtta grekiska invandrarkvinnors integration i Sverige diskuterade samtliga språkets viktiga betydelse för integrationen. Det viktigaste för en invandrare i Sverige var att hon eller han lärde sig språket.¹²

3.3 Svenskundervisning för invandrare

På 1960-talet drev studieförbunden kostnadsfri undervisning i svenska och sedan 1970-talet har det funnits Sfi, svenska för invandrare, där grundläggande språkfärdigheter och kunskaper om det svenska samhället lärs ut.

Barnen som kom på tidigt 60-tal fick till en början börja direkt i den svenska skolan, i vilken det endast fanns svenskspråkiga lärare. Undervisningsformerna har varierat under åren och än i dag finns inget klart ställningstagande för vilken undervisningsmodell som är bäst för invandrabarnen. *"Det svenska skolväsendet har aldrig experimenterat så mycket med något annat som med invandrarundervisningen och de har använt sig av en massa olika modeller: Ingen modersmålsundervisning, enspråkiga klasser, sammansatta klasser, tvåspråkiga klasser, förberedelseklasser osv."*¹³

3.4 Svenskundervisning i skolan för invandrarelever

En förutsättning för att invandrarelever ska klara av den svenska skolan är att de behärskar det svenska språket tillräckligt bra. Språkfärdighet i svenska är ett villkor för att eleverna ska lyckas få goda slutbetyg i grundskolan.¹⁴ Därför är det väsentligt att invandrarelever snabbt får hjälp med att lära sig svenska. Speciellt viktigt är det att stötta de elever som har vistats kort tid i Sverige och som behöver undervisning i svenska som andraspråk.¹⁵ I kursplanen för svenska som andraspråk står det att eleverna ska få *"...så goda kunskaper i svenska att de med fullt utbyte kan tillgodogöra sig undervisningen i andra ämnen, få tillträde till kamratgemenskapen och i förlängningen till det svenska samhället"*.¹⁶ En förutsättning för att undervisningen i svenska som andraspråk ska fungera är att eleverna får hjälp av kvalificerade lärare. Många lärare som undervisar i svenska som andraspråk saknar dock den kompetens som ämnet kräver. Ofta avbryts elevernas andraspråksundervisning för tidigt, eftersom lärarna överskattar elevernas språkkunskaper.¹⁷ Andra orsaker till att elever inte deltar i andraspråksundervisning kan vara att föräldrar och även elever själva ifrågasätter denna undervisning p.g.a. att den uppfattas vara till för elever som inte klarar skolarbetet. En del elever vill inte heller avvara den tid som krävs eftersom de ibland måste gåifrån andra lektioner. Bristande resurser kan vara ytterligare en bakomliggande orsak till att invandrarelever inte erbjuds andraspråksundervisning.

För att eleverna ska få goda kunskaper i svenska *"behövs en kontinuerlig och väl planerad andraspråksundervisning under många år för att skapa förutsättningar för invandrarelever att studera på samma villkor som infödda svenska elever."*¹⁸

¹² Stella Adolfsson, *Åtta grekiska kvinnors integration i Sverige*, B-uppsats, Institutionen för Tema, Avdelning för Historia (Linköping, 1998), 10ff, 23f.

¹³ Kariofillis Chatzopoulos, *Kommunerna och invandrarna: I går, i dag, i morgon* (Stockholm, 1988), 29f.

¹⁴ Löfgren, 75.

¹⁵ Löfgren, 78. Jämför även Elisabeth Ahlsén, Jens Allwood (red.), *Språk i fokus* (Lund, 1995), kapitel 8.

¹⁶ Elmeroth, 23.

¹⁷ Elmeroth, 23.

¹⁸ Wikström, 15.

Enligt Linda Jönsson prioriteras inte ämnet svenska som andraspråk påskolorna i samma utsträckning som tidigare. Det har dessutom blivit svårare att utbilda sig till lärare i svenska som andraspråk, eftersom antalet utbildningsplatser har minskat drastiskt på senare år.¹⁹

3.5 Hemspråksundervisning

I grundskoleförordningen kan man läsa vem som har rätt till hemspråksundervisning. En elev har rätt till hemspråk om han eller hon har någon förälder som har annat språk än svenska som modersmål, och om detta språk dagligen används som umgängesspråk. Utöver dessa krav ska eleven dessutom ha grundläggande kunskaper i det aktuella språket och behöva, eller vilja, gå på hemspråksundervisning.²⁰ Detta innebär att de som försöker tala svenska hemma som dagligt umgängesspråk inte har rätt till hemspråksundervisning. Avsaknaden av kunskaper i hemspråket kan många gånger drabba barn negativt, då de inte kan upprätthålla den kontakt som de behöver med släkt och vänner som inte kan svenska.

Det finns olika åsikter om hur hemspråket påverkar andraspråksinläringen. Det finns de som menar att svenskinläringen hindras och det finns de som tycker tvärtom.

Kerstin Naucclér anser att kunskaper, oavsett i vilket ämne, inte hindrar ytterligare inläring. Hon menar att det är tvärtom. Om man kan ett språk är det lättare att lära sig ytterligare språk. Hon betonar att det som påverkar språkinläringen oavsett om du är enspråkig eller flerspråkig, är en rad sociala, kulturella och individuella faktorer.²¹

Enligt Löfgren finns det inget som tyder på att en god språkfärdighet i svenska negativt påverkar elevernas fortsatta utveckling av hemspråket; tvärtom finns det ett positivt samband mellan att parallellt utveckla båda språken.²²

3.6 Svenskspråksinläring hos invandrabarn

En hel del barn med invandrabakgrund lär sig svenska först då de kommer i kontakt med dagis eller förskola.²³ Detta innebär att även om barnen är födda i Sverige är det inte självklart att de lär sig svenska hemma. Inlärningsmiljön varierar då en del barn kommer i kontakt med svenska språket hemma, en del senare på dagis och en del först i skolan. Det sistnämnda är en verklighet som många flyktningbarn stöter på. Bor man i ett invandratätt område så kan även kontakten med svenskar vara liten, vilket i sin tur kan påverka språket.

I skolan arbetar man mycket med språket i tal och skrift och det förutsätts att eleverna behärskar att kommunicera i vardagliga situationer. Men för de barn som har svårigheter med att hantera språket i vardagssituationer behövs ytterligare träning och vi bör ta in "verkligheten till skolan".

¹⁹ Linda Jönsson, Programstudierektor, Linköpings Universitet, Telefonintervju mars 1999.

²⁰ Elmeroth, 21.

²¹ Ahlsén, Allwood (red.), 122.

²² Löfgren, 78.

²³ Ahlsén, Allwood, 115.

Långt före skolstarten har ett barn lärt sig en mängd ord i hemmet, bland kamrater och genom olika lekar. I barnets ordförråd ingår t.ex. benämningar på hushållsföremål, möbler och olika kroppsdelar. Vanliga uppskattningar är att en sjuåringss talspråkliga ordförråd innehåller ca 8 000-10 000 ord. Allt tyder dessutom på att en elevs ordförråd ökar extra mycket under det första skoleåret. I genomsnitt lär sig en elev ca 4 000 nya ord varje år. Detta innebär att en invandrarelev som kommer till Sverige i sjuårsåldern snabbt måste lära sig minst ca 8 000 ord för att nå ungefär samma språkliga nivå som en svensk elev. Invandrareleven måste dessutom, precis som sina kamrater, lära in de årliga ca 4 000 nya orden. Eftersom en stor del av språkinläringen sker i familjen och bland kamrater blir det svårare för invandrarbarn som inte talar svenska hemma att utöka sitt ordförråd i samma takt som svenska barn. Dessa invandrarelever är till stor del hänvisade till den undervisning i svenska som sker i skolan.²⁴

3.7 Språkrelaterade problem i skolundervisningen

I Horst Löfgrens studie har syftet varit att få information om hur grundskolan har fungerat för invandrarungdomar med annat hemspråk än svenska. Dessa invandrarelever har tillsammans med en svensk jämförelsegrupp fått besvara en postenkät ungefär två år efter att de har slutat grundskolan. För att mäta invandrarelevernas språkfärdighet i svenska har man i denna undersökning utgått från deras betyg i svenska. Dessutom har eleverna fått uppskatta hur bra de kan svenska; de har alltså fått betygsätta sig själva. Löfgren visar i sin studie att god språkfärdighet i svenska krävs för att invandrarelever ska uppnå framgång i studierna. De invandrarelever som behärskar det svenska språket klarar också de andra ämnena i det närmaste lika bra som sina svenska kamrater.²⁵

Eva Olkiewicz har i sin avhandling gjort en jämförande studie över finska och jugoslaviska invandrarungdomar och deras föräldrar. Olkiewicz övergripande syfte har varit att "*beskriva invandrarungdomars integration i Sverige, förhållande till det svenska språket och skolframgång, och att undersöka dessa faktorerers samband med föräldrarnas bakgrund och integration i Sverige.*"²⁶ I studien beskrivs att föräldrarnas bakgrund och integration påverkar barnens integration. Föräldrarnas socioekonomiska ställning, uppfostringssätt och förväntningar på barnens framtida boende ser författaren som de viktigaste faktorerna som påverkar barnens integration.

Elisabeth Elmeroth har i sin avhandling från 1997 gjort en delanalys av det material som insamlades 1992 i den riksomfattande undersökningen kallad "*Det nationella programmet för utvärdering*". Denna undersökning syftade bland annat till att utvärdera grundskolans kvalitet och studera samband mellan elevernas bakgrund, deras utveckling och studieresultat. Ur dessa data har Elmeroth sökt identifiera alla elever med invandrarbakgrund och därefter speciellt studerat de elever vars båda föräldrar fötts utomlands. Hon har därefter gjort en statistisk bearbetning och bland annat försökt finna ett samband mellan ett relativt stort antal bakgrundsvariabler och elevernas studieresultat i svenska, matematik och engelska. Elmeroth fann vid denna analys att elever med båda föräldrarna födda utomlands hade sämre studieförframgång i såväl svenska som engelska och matematik och speciellt markant var denna

²⁴ Gunnar Tingbjörn, "Svenska som andraspråk", i *Svenska som andraspråk och betygsättningen i svenska*, Utbildningsdepartementet, Ds 1995:40 (Stockholm, 1995), 14f.

²⁵ Löfgren

²⁶ Olkiewicz, 3.

skillnad för de elever där modern var född utanför Europa. Vidare noterades att deltagande vid nationella prov var avsevärt lägre för denna grupp.²⁷

Invandrarelever ska förutom att lära sig ett nytt språk också klara av att följa med i skolarbetet på samma villkor som svenska elever. De förväntas, trots bristande språkkunskaper, inhämta samma ämneskunskaper som övriga elever. "Eleverna lägger ofta skulden på sig själva för sina otillfredsställande skolresultat och ser inte att de i stället har försatts i en omöjlig situation."²⁸ Strategierna varierar, vissa försöker att lära sig så mycket som möjligt utantill, medan andra slår upp svåra ord och lär sig förklaringarna på dessa. Detta innebär dock inte att de faktiskt har förstått budskapet i texten. Ofta har eleverna stora kunskapsluckor på grund av att de inte behärskar språket. Fusk och skolk är för vissa elever en sista utväg när de inte längre orkar att anstränga sig för att hänga med på lektionerna.²⁹

Eleverna som vi träffar i skolan talar ofta bra svenska och låter som sina jämnåriga svenska kamrater. Det är därför lätt att överskatta många invandrarelevs färdighet i svenska, eftersom de klarar sig bra bland sina kamrater. Som lärare måste man dock vara medveten om att skillnaden mellan kamratspråket och det språk som talas i skolan är stor. Många invandrarelever har vad som brukar kallas ett *ytflyt* i språket. Uttrycket har skapats av Tove Skutnabb-Kangas och med *ytflyt* avser hon bl.a. den del av språkförmågan som rör det muntliga flytet och vårt grundläggande ordförråd. Vi bedömer ofta en persons språkförmåga efter sättet att tala, men att någon talar flytande i konkreta vardagssituationer behöver inte innebära att personen i fråga också behärskar det främmande språket som ett *tankeverktyg*. Med *tankeverktyg* menar Skutnabb-Kangas den kognitiva kompetensen som behövs vid mer krävande kommunikation, t.ex. när det gäller att förstå begrepp och tolka det mer teoretiska språket i skolans läroböcker. Risken är uppenbar att en elev bedöms efter *ytflytet* i språket och därför inte får det stöd som han eller hon behöver för att kunna utvecklas på bästa sätt. Eftersom *ytflytet* i språket enbart visar på språkanvändningen inom ett begränsat område är det oerhört viktigt att läraren också kontrollerar att eleven kan tillgodogöra sig det mer abstrakta språket i läroböcker och kursmaterial.³⁰

Elever med invandrabakgrund saknar ibland djupare kunskap i det svenska språket, vilket flera forskare diskuterar.³¹ Avsaknaden av ett mer abstrakt språkbruk kan innebära stora svårigheter i skolarbetet. Detta leder många gånger till att invandrareleverna sällan får de högre betygen i ämnen där språkfärdighet är ett måste.

En invandrarelev som läser en text i en lärobok stöter ofta på ord som är obekanta, vilket leder till att flytet i läsningen bromsas upp. Långsam läsning får till följd att läsförståelsen blir lidande och eleven får svårt att koncentrera sig på helheten. Det kommer därför att ta längre tid för en elev att inhämta ämneskunskaper om han eller hon samtidigt måste lära sig språket.³²

²⁷ Elmeroth

²⁸ Lena Tidblom, "Ämnesanknuten språkundervisning", i *Svenska som andraspråk. Mera om undervisningen*. Lärarybok 3, Eva Cerú (red), (Stockholm, 1993), 208.

²⁹ Tidblom, 208.

³⁰ Tove Skutnabb-Kangas, *Tvåspråkighet* (Lund, 1981), 113ff. Jämför även Gunnar Tingbjörn, "Läsa och lära på andraspråket", i *Att läsa för skolan och för livet*, Wikström, 111f.

³¹ Skutnabb-Kangas. Jämför även Wikström.

³² Monica Reichenberg Carlström, *Att på svenskarnas språk förstå Sverige*, Meddelanden från Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet, Nr 10 (Göteborg, 1995), 23.

Om en invandrarelev inte har nåt den utvecklingsfas som innebär att eleven tänker på svenska, vilket tar lång tid, måste eleven först översätta informationen till det egna språket och sedan tillbaka till svenska. Denna arbetssituation är krävande för eleven och den otillräckliga ord- och läsförståelsen kan leda till att eleven får svårt att komma ihåg det lästa.³³ Det är dessutom svårare att minnas det man läst på sitt andraspråk jämfört med det man läst på sitt förstaspråk. Att tänka kreativt och konstruktivt på ett språk man inte behärskar till fullo är också både komplicerat och arbetsamt. Invandrarelevernas läsning tar ofta så lång tid att de inte hinner att repetera vad de har läst och de får därför svårt att befästa sina kunskaper. För att förstå textens innehåll är eleverna tvungna att läsa ord-för-ord och risken är stor att de fastnar i detaljer.³⁴ En ytterligare svårighet för invandrarelever är de ord som har både en bokstavlig och bildlig betydelse (t.ex. morot och ris). Eleverna har ofta inga problem att förstå den konkreta betydelsen, men förvirringen kan bli stor när de tolkar den bildliga betydelsen av ordet bokstavligt.³⁵

I svenskan bildar vi med lätthet nya ord genom att sätta samman två eller flera ord. Sammansättningar kan vara en utmaning för invandrarelever på flera sätt; det kan t.ex. vara svårt att hitta sammansättningar i ordböcker och eleverna kan också få bekymmer med att känna igen delarna i en sammansättning. Även om eleverna är helt på det klara med vad delarna i det sammansatta ordet betyder, innebär dock inte detta att de med automatik har förstått innebörden av sammansättningen. Vissa sammansatta ord skapar ofta problem eftersom ordets betydelse inte kan härledas från dess delar.³⁶ Läser eleverna t.ex. om korståg i en lärobok i historia måste de veta att det är en bestämd historisk företeelse som avses och inte ett tåg med kors mellan långa vagnssidorna. Ordet korståg används idag även i andra sammanhang; betydelsen har blivit vidare och beskriver ofta kamp i största allmänhet, t.ex. korståg mot droger.

För elever med svenska som andraspråk utgör fasta fraser en speciell svårighet. Exempel på fasta fraser är: *ge med sig*, *ha tillgång till* och *komma till pass*. Eleverna är inte alltid medvetna om att det rör sig om en fras, utan tolkar orden bokstavligt och missuppfattar då frasens betydelse. Detta kan leda till att delar av textens innehåll går förlorat. Det är inte ovanligt att invandrarelever med hjälp av ett ord i frasen gissar sig till betydelsen av hela frasen. Även när det gäller fasta fraser stöter eleverna på problem om de försöker hitta en fras i ordböcker. Frågan är nämligen under vilket uppslagsord frasen återfinns. Ytterligare ett problem för invandrarelever kan vara att de inte heller förstår de ordförklaringarna eller synonymer som ges i ordböcker.³⁷

3.8 Språkrelaterade problem i so-undervisningen

Monica Reichenberg Carlström har i sin avhandling undersökt språket i so-läroböcker på gymnasienivå. Hon har studerat den språkliga svårighetsgraden i läroböckerna och även de språkliga problem som andraspråksinlärare kan stöta på i samhällsorienterande ämnen. Reichenberg Carlström har funnit att det finns många grammatiska konstruktioner som är speciellt svåra för elever som inte har svenska som förstaspråk. En slutsats i denna avhandling är att en god och varierad

³³ Marie Alsnäs, Kerstin Kaunitz, Marianne Liljegren, Kerstin Sparre, *Svenska som andraspråk – en bok för lärare i grundskolan* (Malmö, 1990), 48ff. Jämför även Wikström, kapitel 6-7.

³⁴ Reichenberg Carlström, 23.

³⁵ Reichenberg Carlström, 71.

³⁶ Reichenberg Carlström, 72 f.

³⁷ Reichenberg Carlström, kapitel 6.

språkbehandling är det viktigaste för att eleverna ska kunna förstå komplexa sammanhang i texterna. Språkliga förenklingar bör däremot undvikas, eftersom detta leder till generaliseringar där sammanhanget ofta går förlorat. Reichenberg Carlström menar också att det är oerhört viktigt att författare och förlag tar hänsyn till den växande gruppen av invandrarelever när det gäller utformningen av läroböcker, t.ex. med förklaringar av fraser och uttryck.³⁸

I so-undervisningen förekommer väldigt ofta svåra och omfattande faktatexter. För att invandrarelever med bristande svenskkunskaper ska kunna förstå texten i en lärobok är det mycket viktigt att inte alltför mycket ny information presenteras på en gång. Många av de ord och begrepp eleverna stöter på de samhällsorienterande ämnena är till stor del nya och problemet är att deras ordförråd kan vara för begränsat för att de helt ska kunna förstå sammanhanget i texten.

Många invandrarelever har inte gått i svensk skola under hela sin skolgång och saknar därför den förförståelse som krävs. Dessutom kommer de från många olika länder och världsdelar, och de har andra erfarenheter än svenska barn och ungdomar. Detta innebär att de inte har samma referensramar som svenska elever. Det är betydligt svårare för invandrarelever att förstå hur saker och ting hänger samman och utifrån detta dra egna slutsatser. I samhällsorienterande ämnen är innehållet starkt knutet till vår kulturfär och här studeras speciellt Sverige, Norden och övriga Europa.³⁹

Eftersom kunskaperna på "högstadiet" bygger på tidigare undervisning uppstår kunskapsluckor hos de elever som inte har hela sin skolgång i Sverige. Har eleverna t.ex. inte varit med på undervisningen i svenska landskap på "mellanstadiet" så har de inte samma allmänbildning som sina kamrater. Om de dessutom har begränsade kunskaper i det svenska språket så är risken stor att de får svårigheter att klara av skolarbetet och uppnå de resultat de har kapacitet till. Har eleverna sedan tidigare bra kunskaper i ämnet underlättar det avsevärt läsförståelsen och inläringen på det nya språket. Även om eleverna inte förstår alla ord i texten, så kan de ändå göra egna reflektioner på innehållet med hjälp av tidigare erfarenheter och förkunskaper.⁴⁰

Invandrarelever anser ofta att samhällskunskap är svårare än religion och historia. En förklaring till detta kan vara att samhällskunskap till stor del behandlar svenska förhållanden (t.ex. vårt styrelseskick) och det är oftast inom detta ämnesområde som invandrarelever har sämst förkunskaper. Många elever kommer dessutom från länder där samhällssystemet är helt olikt det svenska. I samhällskunskap är det dessutom viktigt att eleverna kritiskt granskar det material de studerar. Ett kritiskt förhållningssätt kräver att eleverna har goda språkkunskaper, så att de inte missuppfattar viktiga frågor på grund av språkliga misstag.⁴¹

I ämnet religionskunskap har det visat sig att invandrarelever klarar sig bättre än i de övriga so-ämnena. Reichenberg Carlström har intervjuat lärare i religionskunskap på gymnasiet och dessa har påpekat att invandrarelever i allmänhet har bättre betyg i religion än i övriga samhällsorienterande ämnen. En förklaring till detta ansåg lärarna

³⁸ Reichenberg Carlström

³⁹ Reichenberg Carlström, 2. Jämför även Tidblom, 209. Jämför även Wikström, 106.

⁴⁰ Tidblom, 209.

⁴¹ Reichenberg Carlström, 24ff.

vara att invandrarelever i detta ämne ofta har bättre förkunskaper och därför kan göra jämförelser och reflektioner utifrån sig själva.⁴²

Wikström menar att dådet gäller samhällsorienterade ämnen såär det väldigt få invandrarelever som har högre betyg än godkänt.⁴³

Forskning som behandlar invandrarelevs situation i skolan visar påspråkrelaterade problem. Flertalet studier beskriver invandrarelevs språksituation påett generellt plan. Däremot verkar studier om hur undervisningen för invandrarelever fungerar i samhällsorienterade ämnen vara få

⁴² Reichenberg Carlström, 12f.

⁴³ Wikström, 14.

4 Syfte, källor och metod

4.1 Syfte och frågeställningar

Vårt syfte är att undersöka språkförståelsen i svenska hos grundskoleelever med invandrarbakgrund.

Vi har valt att arbeta med följande frågeställningar:

1. Hur mycket förstå eleverna av en lärobokstext vad gäller ordkunskap, begrepp och helhetsförståelse.
2. Skiljer sig språkförståelsen i svenska hos invandrarelever från språkförståelsen hos svenska elever?

4.2 Källor, metod, avgränsning och definition

Vi har valt att göra ett arbete som bygger på dels en litteraturstudie, dels en undersökning av språkförståelse hos elever i årskurs nio. Litteraturstudien har gjorts för att vi ska kunna fördjupa oss i kunskaper om språkets betydelse och för att vi ska kunna jämföra våra resultat av undersökningen med andra studier. Genom att lyfta fram olika forskares syn på språkets betydelse har vi försökt belysa ämnet ur flera synvinklar. Eftersom studien handlar om invandrabarn har vi också läst litteratur som handlar om invandrarsituationen i allmänhet för att få en bättre helhetsförståelse. Då en av oss är invandrare har vi också använt oss av egen erfarenhet när det gäller invandrarskap och språk. Fördelen med detta är att en viss förförståelse finns. Samtidigt kan man vara färgad av sin förförståelse, vilket vi har haft i åtanke.

Vi har även talat med lärare för att få en uppfattning om vilka erfarenheter de har när det gäller invandrarelevers förmåga att använda det svenska språket.

Vi har av praktiska skäl valt en skola i Linköping som vi känner till och där vänt oss till årskurs nio. Vi valde slumpmässigt ut tio elever med utländsk bakgrund och tio elever med svensk bakgrund. Två elever ur den utvalda gruppen kunde inte delta vid något av undersökningstillfällena. Detta bortfall tror vi inte påverkar vårt resultat i större grad, då det var en elev ur invandrargruppen och en elev ur den svenska gruppen som ej deltog.

Vi har haft som kriterium för invandrarelevorna att båda föräldrarna är invandrare och för de svenska eleverna att båda föräldrarna är svenskar. Denna snäva avgränsning har vi valt att göra för att skillnaden i den språkliga bakgrunden mellan invandrargruppen och den svenska gruppen ska framgå såklart som möjligt. En av oss har arbetat på skolan och känner eleverna sedan tidigare. Eftersom relationen till eleverna har varit mycket bra kan det innebära att eleverna anstränger sig mer än vad de kanske skulle göra annars. En närmare presentation av eleverna i undersökningsgruppen kommer i avsnitt 3.3.

Eleverna i vår undersökning som har två föräldrar som är invandrare har vi valt att definiera som invandrarelever. Vi är medvetna om att två av dessa elever är födda och uppvuxna i Sverige och därför även kan definieras som elever med invandrarbakgrund.

Eftersom vi ska arbeta med samhällsorienterande ämnen har vi valt att genomföra vår studie med hjälp av en text ur en läromedelsbok i historia.⁴⁴ Vi har strävat efter att göra undersökningslektionen sålik en vanlig lektion som möjligt. Detta eftersom undersökningssituationen ska efterlikna en naturlig klassrumssituation där elever med olika bakgrund oftast får samma uppgift att lösa oavsett förkunskaper.

Vid själva undersökningslektionen fick eleverna börja med att fylla i ett frågeformulär med identifikationsuppgifter och kompletterande frågor som vi ansåg viktiga för vår undersökning. Eleverna med invandrarbakgrund fick flera identifikationsfrågor att besvara, då frågor som vilket språk de talar hemma, hur länge de bott i Sverige osv. är av intresse för vår undersökning.⁴⁵

De kompletterande frågorna i frågeformuläret var frågor såsom umgängeskrets (både elevernas och föräldrarnas), om dagstidning fanns i hemmet, hur ofta de läste tidningen och slutligen om de hade läxhjälp. Dessa frågor anser vi vara relevanta eftersom de påverkar språket. Vi tror att den språkliga utvecklingen förbättras ju mer språket används; detta både formellt och informellt bland kamrater och i familjen. Genom att läsa tidningen förbättras både allmänbildning och ordförråd vilket tas upp av b.la. Wikström. Att ha någon som kan hjälpa till med läxor tror vi är betydelsefullt för elevens skolresultat.

Undersökningen bestod av tre moment; ordförståelse⁴⁶, förståelse av textinnehåll⁴⁷ och förståelse av språkliga begrepp⁴⁸. En viktig del av undersökningen har varit att göra den lika för samtliga elever oavsett bakgrund och tillfälle. Eftersom alla elever inte kunde närvara vid första undersökningslektionen, så har exakt samma lektion genomförts vid tre tillfällen. Vid första tillfället var dock 15 elever närvarande. Olika individer arbetar olika snabbt därför har vi tyckt att det är viktigt att de har fått den tid de behöver för att lösa uppgifterna. Vid behov har vi kunnat tala med eleverna efter undersökningen.

I undersökningens första delmoment - ordförståelsetest – valde vi ut tolv ord som flitigt förekommer i undervisningen i framförallt historia och samhällskunskap, men även i geografi och religion. Eleverna fick ett frågeformulär med tolv ord och för varje ord hade de fyra alternativ att välja på men endast ett alternativ var rätt. Det räcker oftast inte med att eleven har lärt sig endast en synonym till varje ord för att helt kunna "ringa in" vad ordet betyder, utan det krävs också att man lärt sig begreppen bakom ordet. Detta medför att vårt test kräver både ordförståelse och en viss begrepps-förståelse för att eleven ska hitta rätt alternativ. Dessutom kan det vara svårt för eleven att använda sig av uteslutningsmetoden om hon eller han har ett begränsat ordförråd, eftersom flera av svarsalternativen kan vara främmande och svår-förståeliga. Nästan alla ord i vårt ordförståelsetest är internationella ord som t.ex. neutral, union och illegal. En svaghet med uppgiften kan bestå i att elever slumpmässigt gissar rätt då de ges alternativ att välja på

När vi letade efter en lämplig text till undersökningen var vårt krav att eleverna inte tidigare skulle ha kommit i kontakt med den aktuella texten. Eftersom PULS Historia⁴⁹

⁴⁴ Bilaga 1.

⁴⁵ Bilaga 2 och 3.

⁴⁶ Bilaga 4.

⁴⁷ Bilaga 5.

⁴⁸ Bilaga 6.

⁴⁹ Puls Historia, *Världskrigens Tid* (Stockholm, 1995)

inte finns på den skola som eleverna går på så utgår vi ifrån att eleverna inte stött på texten tidigare. Vi ville även att undersökningslektionen skulle komma som ett naturligt inslag i deras undervisning, därför tog vi reda på lärarnas planering i historia och i samråd med en av lärarna kom vi fram till att den valda texten passade bra. Alla elever i nian på skolan hade gått igenom första världskriget och var inne på mellankrigstiden, därför kommer vår text kronologiskt rätt i deras undervisning eftersom den handlar om ungdomar i Tyskland under mellankrigstiden och andra världskriget. Vi anser inte att den text vi har valt är svårare än andra texter i samhällsorienterande läroböcker. PULS serien förekommer vid flera skolor och vi har själva använt denna i vår undervisning.

Innan eleverna fick texten gick vi igenom vissa ord som förekommer i texten och som vi anser kan vara förvirring i läsandet. Vi förklarade alla tyska uttryck i texten och även vem som åsyftas i texten när det talas om "*Den före detta korpralen från första världskriget*".⁵⁰ Förklaringarna fick stå kvar på tavlan under hela lektionen. Därefter läste vi texten högt för eleverna och sedan fick de läsa igenom texten själva.

Vi har valt att göra två olika slags frågeställningar på texten, delmoment två och tre. Vi har dels ställt frågor där eleverna kan hitta svaren direkt i texten, dels har vi ställt frågor där det krävs att eleverna har en god språkförståelse eftersom de med egna ord ska förklara vissa uttryck som t.ex. "*Pappas idéer är mossiga*." I detta uttryck krävs det att eleverna vet vad både idéer och mossiga betyder för att de med egna ord ska kunna förklara betydelsen av uttrycket och visa att de har förstått. Vi var väldigt noga med att flera gånger påpeka vikten av att eleverna försökte svara på alla frågor även om de var osäkra. Vi poängterade att det var bättre att gissa än att inte skriva någonting alls. Vi påpekade också att eleverna var tvungna att skriva svaren med egna ord. Elevernas svar kommer att återges exakt, vilket innebär att t.ex. stavfel och meningsbyggnadsfel förekommer i citaten. Vi anser att detta ger en tydligare bild av elevernas språkkunskaper.

Eleverna har varit mycket positivt inställda till att vara med och ställt upp helhjärtat. Vår uppfattning är att eleverna tog uppgiften påfullt allvar och verkligen försökte vara tydliga och göra sitt bästa.

⁵⁰ Bilaga 1, 205.

4.3 Undersökningsgruppen

Invandrareleverna

Anna kom till Sverige från Bosnien tillsammans med sina föräldrar 1993. Anna och hennes föräldrar talar enbart bosniska hemma. Hon anser sig tala och förstå bosniska bättre än svenska. Anna talar både svenska och bosniska med sina kamrater.⁵¹

Zara kom till Sverige från Kosovo tillsammans med sina föräldrar 1992. Zara och hennes föräldrar talar enbart albanska hemma. Hon anser sig tala och förstå albanska bättre än svenska. Zara talar både svenska och albanska med sina kamrater.⁵²

Magda är född i Sverige. Hennes föräldrar kom till Sverige 1967 från Kroatien. Magda och hennes föräldrar talar oftast svenska hemma men även kroatiska. Hon anser sig tala svenska bäst. Hon uppger att hon förstår svenska och kroatiska lika bra. Magda talar svenska med sina kamrater.⁵³

Ninni kom till Sverige från Bosnien-Hercegovina tillsammans med sina föräldrar 1992. Ninni talar både svenska och bosniska hemma. Hennes föräldrar talar bosniska hemma. Ninni anser sig tala svenska bäst. Hon uppger att hon förstår svenska och bosniska lika bra. Ninni talar både svenska och bosniska med sina kamrater.⁵⁴

Minna kom till Sverige 24 augusti 1994 från Bosnien-Hercegovina. Hennes mamma kom också 1994, men pappan kom först 1998. Minna och hennes föräldrar talar enbart bosniska hemma. Minna anser sig tala och förstå svenska bättre än bosniska. Minna uppger att hon talar enbart svenska med sina kamrater.⁵⁵

Simon kom till Sverige från Kosovo tillsammans med sina föräldrar 1990. Simon och hans föräldrar talar enbart albanska hemma. Han anser sig tala och förstå albanska bättre än svenska. Simon talar både svenska och albanska med sina kamrater.⁵⁶

Ramon kom till Sverige från Kurdistan-Iran 1995. Hans föräldrar finns kvar i hemlandet. Han talar kurdiska hemma. Ramon anser sig tala och förstå kurdiska bättre än svenska. Ramon talar både svenska och kurdiska med sina kamrater.⁵⁷

Steve är född i Sverige. Pappan kom som elvaåring från Jugoslavien och hans mamma kom som trettonåring från Grekland. Steve och hans föräldrar talar både svenska och jugoslaviska hemma. Han anser sig tala och förstå svenska och jugoslaviska lika bra. Steve talar enbart svenska med sina kamrater.⁵⁸

Josef kom till Sverige från Kosovo tillsammans med sina föräldrar 1992. Josef talar både albanska och svenska hemma. Hans föräldrar talar albanska hemma. Han

⁵¹ Undersökningstillfälle 1999-04-29.

⁵² Undersökningstillfälle 1999-04-29.

⁵³ Undersökningstillfälle 1999-04-29.

⁵⁴ Undersökningstillfälle 1999-04-29.

⁵⁵ Undersökningstillfälle 1999-04-29.

⁵⁶ Undersökningstillfälle 1999-05-11.

⁵⁷ Undersökningstillfälle 1999-04-29.

⁵⁸ Undersökningstillfälle 1999-04-29.

anser sig tala och förståalbanska bättre än svenska. Josef uppger att han talar enbart svenska med sina kamrater.⁵⁹

De svenska eleverna

Samtliga elever i den här gruppen har föräldrar med svensk bakgrund. De talar alla enbart svenska hemma. Åtta av eleverna är födda i Sverige och en elev är född utomlands. Eleven, i vår undersökning döpt till Elsa, adopterades vid tre månaders ålder av svenska föräldrar. Namnen på de svenska eleverna återfinns först under rubrik 4.1.⁶⁰

Namnen på samtliga elever är fingerade med hänsyn till känsliga uppgifter de lämnat.

4.4 Umgängeskrets

Invandrareleverna har en stor internationell umgängeskrets. Samtliga har svenska kamrater men de umgås mest med andra invandrare. Ninni har t.ex. skrivit att hennes kamrater kommer från Sverige, Iran, Bosnien, Albanien, Syrien, Irak och Polen.

Även de svenska eleverna i undersökningen uppger att de har kamrater från andra länder, men den internationella umgängeskretsen är betydligt mindre än hos invandrareleverna. När de svenska eleverna har angett från vilka länder deras kompisar kommer så har de också räknat in adopterade barn från t.ex. Sri Lanka, Korea och Indien.

Samtliga invandrarelever uppger att deras föräldrar umgås med svenskar. I den svenska gruppen är det endast två elever som anger att deras föräldrar umgås privat med människor från andra länder.

4.5 Dagstidningar

Bland invandrareleverna har fyra inte tillgång till någon dagstidning hemma. Fyra elever har morgontidning hemma och en elev uppger att kvällstidningar förekommer i hemmet. Två elever läser tidningen varje dag. Två elever uppger att de läser tidningen tre gånger i veckan och tre elever att de läser tidningen cirka en gång i veckan. En elev läser tidningar en gång i månaden och en elev läser aldrig tidningar.

Av de svenska eleverna har endast en elev inte tillgång till dagstidning hemma. Vanligt förekommande är att flera dagstidningar finns i hemmen. Fyra elever läser tidningen varje dag. Tre elever läser tidningen ungefär tre till fem gånger per vecka. En elev anger att hon endast läser tidningen en gång i veckan och en elev läser aldrig tidningar.

4.6 Läxhjälp

Tre invandrarelever uppger att de inte har någon läxhjälp. Övriga invandrarelever uppger att de får hjälp av föräldrar och syskon.

⁵⁹ Undersökningstillfälle 1999-04-29.

⁶⁰ Undersökningstillfällen 1999-04-29, 1999-05-06 och 1999-05-11.

Bland de svenska eleverna har alla tillgång till läxhjälp. De uppger att de få hjälp av föräldrar, kompisar och syskon.

5 Undersökning

5.1 Ordförståelse

Tabell 1: Invandrarelevernas resultat på ordförståelsetestet. Maxpoäng 12.

	Anna	Zara	Magda	Ninni	Minna	Simon	Ramon	Steve	Josef
Poäng	3	3	12	11	6	9	6	10	7

Tabell 2: De svenska elevernas resultat på ordförståelsetestet. Maxpoäng 12.

	Mia	Jens	Gun	Elin	Calle	Greger	Johan	Annelie	Elsa
Poäng	12	12	12	4	12	12	12	9	12

Invandrarelevernas medelvärde på ordförståelsetestet är 7,4 poäng, vilket är betydligt lägre än de svenska elevernas medelvärde på 10,8. Bland de svenska eleverna har så många som sju elever alla rätt på testet. Flera av dessa påpekade efteråt att orden var väldigt lätta. Bland invandrareleverna är det endast en elev, Magda, som har alla rätt. Hon är som vi tidigare nämnt född och uppvuxen i Sverige. Steve som också är född och uppvuxen i Sverige har tio rätt på ordförståelsetestet. De ord som invandrareleverna klarade sämst var orden censur, neutral, diktatur och kapitulera. Som förslag till ordet diktatur gav t.ex. flera elever alternativet poesiläsning.

5.2 Förståelse av textinnehåll

Eleverna fick besvara fyra frågor. Vi har valt att presentera frågorna en och en. Vi hade förväntat oss att eleverna antingen skrev det som står som exempel i texten eller skrev egna svar med hjälp av tidigare kunskaper i historia. Vi har valt att presentera materialet genom att först redovisa en sammanställning av samtliga resultat. Därefter kommer vi att ur båda grupperna ge exempel på hur eleverna har svarat på våra frågor.

Bland de godkända svaren är variationen stor. Vissa elever har skrivit mycket bra svar medan andra har skrivit mindre bra men ändå godkända svar. Till de svar som vi ej har godkänt hör även rena avskrivningar från texten. Vi har i våra instruktioner både muntligt och skriftligt varit mycket noga med att påpeka vikten av att eleverna skriver svaren med egna ord.

Tabell 3: Samtliga elevers resultat på frågor angående textinnehåll

	Invandrarelever		Svenska elever	
	Godkänt	Ikke godkänt	Godkänt	Ikke godkänt
Fråga A	6	3	7	2
Fråga B	6	3	7	2
Fråga C	6	3	7	2
Fråga D	9	0	9	0
Totalt	27	9	30	6

Fråga A)

På vilka sätt försökte Hitler styra ungdomarna i skolan?

Här kan man i texten t.ex. läsa att nazister försökte påverka ungdomarna i skolan genom att sätta upp porträtt av Hitler i klassrummen, hakkorsflaggor hissades och lärare som motsatte sig nazismen blev utan arbete.⁶¹

Invandrarelever

Bland invandrareleverna har sex elever lämnat godkända svar. Av dessa svar var ett mycket bra. Tre elever har lämnat icke godkända svar. Bland de icke godkända svaren har två elever redovisat felaktiga svar. En elev har lämnat ett svar som är en ren avskrift från texten.

Godkänt svar: *"Han försökte göra det genom att hissa hakkorsflaggor. Porträtter av honom fanns överallt. Alla böcker som innehöll demokratiska idéer tog bort från biblioteket."*⁶²

Ikke godkänt svar: *"Han ville att de ungdomarna ska vara som han. De får inte motstå om de gör det så får de inte gå till skolan. Han vill att alla ska vara hörda, stränga och som sakt elaka mot andra."*⁶³

Svenska elever

Bland de svenska eleverna har sju elever skrivit godkända svar, varav tre svar var mycket bra. Två elever har skrivit icke godkända svar. Ett av dessa svar är en ren avskrift från texten.

Godkänt svar: *"Lärarna fick undervisa om nazismen. Hakkorsflaggor hissades. Porträtt sattes upp. Ungdomarna blev nästan hjärntvättade. Varje lektion skulle börja med nazihälsningen. Om lärarna var emot nazismen så kunde de bli av med arbetena. Så alla blev ju nästan "skrämda" till att gå med i NSDAP."*⁶⁴

Ikke godkänt svar: *"I varje klassrum hissades hakkorsflagor. Överallt fanns porträtter av ledaren. Han ordnade organisationer."*⁶⁵

⁶¹ Bilaga 1.

⁶² Ramon

⁶³ Minna

⁶⁴ Mia

⁶⁵ Elin

Fråga B)

Vad gjorde ungdomarna i ungdomsorganisationerna?

I texten tas det bl.a. upp att fysisk träning var viktig och att ungdomarna fick lära sig att orientera.⁶⁶

Invandrarelever

Vi har bedömt att sex elever har godkända svar. Tre elever har lämnat icke godkända svar. Trots att de har gjort exakt samma avskrift har de inte lyckats att svara på frågan.

Godkänt svar: *"Tränade för att kunna göra nytta i framtida krig ex läsa kartor, använda kompass, ta skydd i terrängen."*⁶⁷

Icke godkänt svar: *"De skul "bli slanka och smidiga, snabba som vithundar, sega som läder och hårda som stål"*⁶⁸

Svenska elever

Bland de svenska eleverna har sju elever skrivit godkända svar. Tre av dessa elever har skrivit mycket bra svar. Två elever har skrivit icke godkända svar. De har gjort exakt samma fel på fråga B som invandrareleverna, dvs. gjort en exakt avskrift men ändå inte lyckats att svara på frågan. Därför redovisar vi inget icke godkänt svar bland de svenska eleverna.

Godkända svar: *"De lärde sig använda karta och kompass. Vandra med packning och ta skydd i terrängen. Lärde sig hur de skulle klara sig i naturen. De började utvecklas som soldater."*⁶⁹

*"De lärde sig läsa kartor och använda kompass. De var tvungna att marschera 20 kilometer med tung packning."*⁷⁰

Fråga C)

Varför blev vanliga tyska medborgare i allmänhet positiva till Adolf Hitler?

I texten kan man t.ex. utläsa att Hitler påverkar människors framtidstro på ett positivt sätt. Tysklands samhällsutveckling såg gynnsam ut och de tidigare kriserna upphörde.⁷¹

Invandrarelever

Bland invandrareleverna har sex elever skrivit godkända svar. Av dessa har två elever skrivit mycket bra svar. Tre elever har lämnat icke godkända svar.

Godkänt svar: *"De trodde att om de bara hade en ledare som kunde återuppbygga landet så skulle allt bli bra men ingen märkte att han manipulerade de. De trodde att han skulle hitta en väg genom fattigdomen."*⁷²

⁶⁶ Bilaga 1.

⁶⁷ Simon

⁶⁸ Zara

⁶⁹ Gun

⁷⁰ Elsa

⁷¹ Bilaga 1.

⁷² Ninni

Icke godkänt svar: *"För att om de inte skulle vara det skulle de betraktas som ett mähä, ett fån, ovärdig och otysk."*⁷³

Svenska elever

Sju elever har skrivit godkända svar. Av dessa elever har tre skrivit mycket bra svar. Tvåelever har lämnat icke godkända svar.

Godkänt svar: *"Det blev som en våg av människor som påverkades redan från början i skolan så det blev svårt att stå emot. Hitler 'försökte' göra något för de fattiga och det fanns många som var fattiga i Tyskland efter första världskriget."*⁷⁴

Icke godkänt svar: *"fattigdom"*⁷⁵

Fråga D:

Hans och Sophie blev avrättade för sin delaktighet i motståndsrörelsen. På vilket sätt kom de ändå att bli betydelsefulla för framtiden?

I texten kan man utläsa att syskonens tankar och idéer lever vidare. Med hjälp av brittiskt flyg sprids motståndsrörelsens flygblad över Tyskland.⁷⁶

Invandrarelever

Samtliga elever har skrivit godkända svar och två av dessa har vi bedömt som mycket bra svar.

Godkända svar: *"Deras tankar kommer att finnas kvar, de kommer att spridas av deras vänner till annat folk och det de stod för kommer att göra att fler kanske tar mod och säger ifrån"*⁷⁷

*"Mest genom Brittiska flygplan som sprider flygbladen runt om i världen. Med hans och sophie´s idéer på."*⁷⁸

Svenska elever

Även här har samtliga elever skrivit godkända svar. Av dessa har tvåelever skrivit mycket bra svar.

⁷³ Anna

⁷⁴ Jens

⁷⁵ Greger

⁷⁶ Bilaga 1.

⁷⁷ Ninni

⁷⁸ Steve

Godkända svar:

*"Deras idéer och tankar levde kvar även efter deras död. Flygbladen som de tryckte upp kopierades och brittiska flygplan bar sedan ut dem till folket. De visade att man kunde göra något."*⁷⁹

*"De öppnade ögonen på andra ungdomar. Fick dem att se att Hitler inte alls gjorde det så bra som han hade lovat. Deras flygblad spreds runt i hela Tyskland. (bl a av Brittiska flygplan)"*⁸⁰

5.3 Förståelse av språkliga begrepp

Eleverna fick även här besvara fyra frågor. Vår tanke med dessa frågor var att kontrollera om eleverna med egna ord kunde förklara citaten ur texten. Vi hade från början inte tänkt att eleverna skulle tolka meningarna utifrån texten, utan att de skulle göra en omskrivning av citaten. Då vi i våra instruktioner inte har varit tillräckligt tydliga med detta har vi även godkänt de svar där eleverna kopplar citaten till texten och på så sätt visar att de har förstått och kan förklara citaten i sitt sammanhang. För att kunna bedöma elevernas svar på ett rättvist sätt har vi sökt synonymer till orden i citaten i både ordböcker och synonymordböcker. Vi kommer även här att visa olika svar ur de båda grupperna. Här har vi valt att visa fyra exempel ur varje grupp eftersom svaren är betydligt kortare än svaren i föregående avsnitt. Vi har bedömt att svaren är antingen godkända eller icke godkända. Även här, såsom i föregående avsnitt, börjar vi med en sammanställning av elevernas resultat.

Tabell 4: Samtliga elevers resultat på frågor angående begreppsförståelse

	Invandrarelever		Svenska elever	
	Godkänt	Icke godkänt	Godkänt	Icke godkänt
Fråga 1	1	8	5	4
Fråga 2	3	6	5	4
Fråga 3	2	7	3	6
Fråga 4	2	7	7	2
Totalt	8	28	20	16

Fråga 1:

"En våg av patriotism svepte över landet"

I detta citat har vi lagt vikt vid betydelsen av ordet patriotism. Exempel på förklaringar till patriotism kan t.ex. vara kärlek till det egna landet, fosterländsk och nationell.

Invandrarelever

Bland invandrareleverna lyckades endast en elev skriva ett godkänt svar. Åtta elever lämnade icke godkända svar, varav två lämnade in svaret blankt.

⁷⁹ Jens

⁸⁰ Mia

Godkänt svar: *"Folk började tycka om Tyskland och dess ledare alltmer, och Göra ett stort Tyskland"*⁸¹

Icke godkända svar: *"Att ett helt arme svepte över landet"*⁸²

*"en mass nazister"*⁸³

*"Ett nytt lag. Nåt som hände fort som påverkade hela landet."*⁸⁴

Svenska elever

Fem elever har skrivit ett godkänt svar. Fyra elever har skrivit icke godkända svar, varav en av dessa har lämnat in ett blankt svar.

Godkända svar: *"Invånarna kände sig stolta över att få vara tyskar. Stolta över sitt land."*⁸⁵

*"Folket började tycka om sitt land väldigt mycket. (En patriot är en som älskar sitt land, o kanske skulle kunna göra vad som helst för det)"*⁸⁶

Icke godkända svar: *"Alla blev uppfyllda av spänning och entusiasm. Alla ville vara med och förändra. Folk blev plötslig glada. Började tro på framtiden!"*⁸⁷

*"Det kom masser dålig hetter till landet"*⁸⁸

Fråga 2:

"Entusiasmen var enorm."

I detta citat har vi lagt vikt vid hela meningens betydelse. Exempel påsynonymer till entusiasm kan vara eld och lågor, hänförelse, förtjusning och livsglädje. Exempel på synonymer till enorm kan vara oerhörd, kolossal, väldig och mycket stor.

Invandrarelever

Tre elever har skrivit ett godkänt svar. Sex elever har skrivit icke godkända svar. Tre av dessa elever lämnade in svaret blankt.

Godkända svar: *"Människornas glädje och hopp var stor, man trodde på något som kunde utvecklas och bli något enormt."*⁸⁹

*"Stämningen var stor"*⁹⁰

⁸¹ Simon

⁸² Zara

⁸³ Josef

⁸⁴ Anna

⁸⁵ Calle

⁸⁶ Greger

⁸⁷ Mia

⁸⁸ Elin

⁸⁹ Ninni

⁹⁰ Steve

Icke godkända svar: *"Spridningen, snacket om allt det där var stor. Påverkade mycket."*⁹¹

*"det var mycket folk"*⁹²

Svenska elever

Bland de svenska eleverna har fem skrivit godkända svar. Fyra elever har skrivit icke godkända svar, varav en av dessa elever har lämnat in ett blankt svar.

Godkända svar: *"Alla var jättegglada. Var positiva!"*⁹³

*"Alla var glada och förväntansfulla."*⁹⁴

Icke godkända svar: *"Alla var delaktiga och gjorde ett bra jobb."*⁹⁵

*"Alla tyckte att Hitler var bra. Alla engatierade sig i partiet."*⁹⁶

Fråga 3:

"Biblioteken rensades på allt som uttryckte demokratiska idéer."

I detta citat har vi lagt vikt vid orden demokratiska idéer. Synonymer till dessa ord är t.ex. folkvälde, folkstyre, jämlikhet och medbestämmande.

Invandrarelever

Bland invandrareleverna har två skrivit godkända svar. Sju elever har skrivit icke godkända svar.

Godkända svar: *"Man tog bort allt som hade med frihet att göra. Alla böcker som uttryckte någon sorts frihetstänkande var förbjudet. Man ville att folk skulle glömma demokrati."*⁹⁷

*"de tog borta allt som hade med politik att göra och människans rättigheter"*⁹⁸

Icke godkända svar: *"Allt som handlade om demokrati, att som beskrev hur en demokrati är och hur demokrati."*⁹⁹

*"Hitlers soldater slängde ut allt demokratiska idéer från Biblioteket."*¹⁰⁰

Svenska elever

Bland de svenska eleverna har tre skrivit godkända svar. Sex elever har skrivit icke godkända svar.

⁹¹ Anna

⁹² Josef

⁹³ Mia

⁹⁴ Annelie

⁹⁵ Calle

⁹⁶ Johan

⁹⁷ Ninni

⁹⁸ Josef

⁹⁹ Ramon

¹⁰⁰ Steve

Godkända svar: *"Alla böcker där det stod något om egen fri vilja eller om hur individen är i samhället, allt som hade rader i sig där det stog något om tryckfrihet, egna tankar o.s.v. brändes eller förstördes på annat sätt."*¹⁰¹

*"Biblioteken tömdes på alla böcker med fakta om demokrati demokrati=folkstyre."*¹⁰²

Ikke godkända svar: *"man kastade allt som hade med demokratiska idéer att göra"*¹⁰³

*"Hitler ville hellt enkelt inte att folk skulle börja ogilla hans diktatur."*¹⁰⁴

Fråga 4:

"Pappas idéer är mossiga."

I detta citat har vi lagt vikt vid betydelsen av ordet mossig. Exempel påsynonymer till mossig kan vara gammal, förådrad, gammalmodig och kass. Vi har även godkänt ordet dålig, eftersom vi anser att betydelsen ligger nära synonymen kass.

Invandrarelever

Bland invandrareleverna har två skrivit ett godkänt svar. Sju elever har skrivit icke godkända svar.

Godkända svar: *"Pappas idéer är gammalmodiga."*¹⁰⁵

*"Jag tror det betyder att de var dåliga och utan någon innebörd. De ville inte lyssna utan bara göra som alla andra för att bli accepterade av samhället."*¹⁰⁶

Ikke godkända svar: *"Det menar man att det var en bra ide."*¹⁰⁷

*"Pappan tyckte att det var sjukt"*¹⁰⁸

Svenska elever

Bland de svenska eleverna har sju skrivit godkända svar. Två elever har skrivit icke godkända svar.

Godkända svar: *"(Ingen tror ju på detta) Pappas idéer är gammalmodiga. Tråkiga. (Hitler ska ju göra allting så bra)."*¹⁰⁹

"Det är Hans som tänker på det sättet, han har blivit så pass medryckt i det nya att han tycker att hans fars tankar om eget tänkande o.s.v. är förådrade och gamla. Han menar att det

¹⁰¹ Jens

¹⁰² Calle

¹⁰³ Elin

¹⁰⁴ Greger

¹⁰⁵ Magda

¹⁰⁶ Ninni

¹⁰⁷ Minna

¹⁰⁸ Anna

¹⁰⁹ Mia

*nu isstället är dags för det kolektiva där "alla" människor kämpar för samma sak."*¹¹⁰

Icke godkända svar: *"Pappas ideér är larviga , inget att lyssna på."*¹¹¹

*"Hans & Sophie´s far insåg snabbt Hitlers villja till maktmani och varnade barnen."*¹¹²

¹¹⁰ Jens

¹¹¹ Annelie

¹¹² Johan

5.4 Resultatsammanställning för samtliga elever

Tabell 5: Samtliga resultat för invandrareleverna

	Anna	Minna	Zara	Ramon	Magda	Ninni	Josef	Simon	Steve
Ordförståelse	3	6	3	6	12	11	7	9	10
Textinnehåll	1	2	2	4	4	4	3	4	3
Fråga A	U	U	U	G	G	G	G	G	G
Fråga B	U	U	U	G	G	G	G	G	G
Fråga C	U	G	G	G	G	G	U	G	U
Fråga D	G	G	G	G	G	G	G	G	G
Begrepps- förståelse	0	0	0	0	2	3	1	1	1
Fråga 1	U		U	U	U		U	G	U
Fråga 2	U			U	G	G	U		G
Fråga 3	U	U	U	U	U	G	G	U	U
Fråga 4	U	U	U	U	G	G	U	U	U

Tabell 6: Samtliga resultat för de svenska eleverna

	Mia	Jens	Gun	Elin	Calle	Greger	Johan	Annelie	Elsa
Ordförståelse	12	12	12	4	12	12	12	9	12
Textinnehåll	4	4	4	2	4	3	4	2	3
Fråga A	G	G	G	U	G	G	G	U	G
Fråga B	G	G	G	U	G	G	G	U	G
Fråga C	G	G	G	G	G	U	G	G	U
Fråga D	G	G	G	G	G	G	G	G	G
Begrepps- förståelse	2	4	3	1	3	2	1	1	3
Fråga 1	U	G	G	U	G	G	G	U	
Fråga 2	G	G	G		U	U	U	G	G
Fråga 3	U	G	U	U	G	U	U	U	G
Fråga 4	G	G	G	G	G	G	U	U	G

I tabellerna 5 och 6 motsvarar "U" icke godkänt svar. Ändringen är gjord för att tydliggöra tabellerna. Blank ruta innebär att eleven inte har svarat på frågan. I tabellerna kan man lodrätt följa varje enskild elevs resultat i undersökningens olika delar. Genom att följa tabellerna vågrätt kan resultaten på varje fråga utläsas. De exempel på elevsvar som finns under rubrik 4.2 och 4.3 är notbelagda med namn så att man ska kunna gå till tabell 5 och 6 för att kunna se elevens övriga resultat.

6 Analys och diskussion

Bosse Parneviks dikt i inledningen åskådliggör på ett tydligt sätt att invandrare inte är en homogen grupp människor. Det finns de invandrare som kommer från nära geografiskt belägna länder med kulturer där tankesätt, värderingar, normer och språkssystem påminner om det svenska och det finns de som kommer från fjärran länder med kulturer där tankesätt, värderingar, normer och språkssystem kanske inte alls liknar det de möts av i det nya landet. Det finns olika orsaker till varför de har lämnat sina länder och de har olika förväntningar på livet i Sverige. En del ser tillvaron här som temporär, en del ser den som definitiv, vilket kan påverka deras grad av integration i det nya landet och även erövringen av det nya språket som är en viktig och primär del för en människas integration.¹¹³

Det vi har lagt vikt vid i denna uppsats är barnen; barnens språkförståelse då det gäller det svenska språket och deras rätt till ett verktyg i form av ett bra språk. Detta verktyg behövs för att invandrareleverna ska kunna konkurrera på samma villkor som de svenska eleverna. Har invandrareleverna då fått detta verktyg för att pålika villkor klara skolarbetet på ett rättvist sätt?

Vår studie indikerar att så inte är fallet. Invandrareleverna uppvisar sådana brister i svenska språket att de riskerar svårigheter i so-undervisningen, men även i andra ämnen som kräver god språkförståelse. Även om vårt material är litet och endast från en skola, vilket inte medger generella slutsatser, så pekar våra resultat på liknade resultat som visats av andra författare.¹¹⁴

Ser man till de olika delarna i vår studie så är invandrarelevernas resultat sämre än de svenska elevernas resultat i samtliga delmoment.

Resultaten på ordförståelsetestet visar en klar skillnad mellan de båda grupperna. Invandrarelevernas medelvärde ligger betydligt lägre än de svenska elevernas. Vi tror att detta beror på att de har brister i sitt ordförråd. Genom att ha ett brett ordförråd kan man lättare använda sig av uteslutningsmetoden när det gäller att hitta rätt svarsalternativ, vilket i och för sig inte behöver betyda att eleven till fullo har förstått ordets betydelse. Denna svaghet i ordförståelsetestet är vi medvetna om, men eftersom flertalet svenska elever påpekade att orden var mycket lätta förmodar vi att de vet vad orden betyder. Däremot tyckte flertalet av invandrareleverna att testet var svårt. I flera fall försökte invandrareleverna att härleda delar av orden för att hitta rätt svarsalternativ. Ett exempel på detta är de elever som har valt svarsalternativet poesiläsning för ordet diktatur. Vi förmodar att de har tolkat att *dikt* i *diktatur* har med poesi att göra. Reichenberg Carlström diskuterar liknande strategier där eleverna utifrån ordets form försöker gissa sig fram till den rätta betydelsen.¹¹⁵

I undersökningsdelen som behandlar förståelse av textinnehåll visar resultaten även här att det föreligger en skillnad i svar mellan grupperna. Skillnaden mellan grupperna är liten om vi jämför antalet godkända svar, men den är betydligt större om man ser till hur svaren är skrivna. I den svenska gruppen förekommer betydligt fler svar som vi kallat "mycket bra svar". Dessa svar är spridda över ett större antal elever jämfört med invandrargruppen där endast två elever har skrivit "mycket bra

¹¹³ Adolfsson, 11f, 23ff.

¹¹⁴ Elmeroth. Jämför även Wikström.

¹¹⁵ Reichenberg Carlström, kapitel 5.

svar”. Vi har som so-lärare bedömt svaren efter innehållet och inte utifrån språket. Skulle dessa svar däremot bedömas i ämnet svenska så tror vi att eleverna i invandrargruppen skulle ha svårigheter att bli godkända. Flera av de svenska eleverna skriver dessutom mer innehållsrika svar där även språkets uppbyggnad är betydligt bättre t.ex. när det gäller stavning, grammatik och meningsbyggnad. I den svenska gruppen är det också vanligare att tidigare kunskap lyfts fram i svaren, vilket sällan förekommer i invandrargruppen.

Undersökningens del som behandlar språkliga begrepp visar på stora skillnader i resultat mellan grupperna. Invandrareleverna uppvisar stora svagheter i denna del. Endast 22 procent av invandrarelevernas svar är godkända, medan motsvarande siffra för de svenska eleverna är 56 procent. (se tabell 4) Antalet blanka svar i invandrargruppen är fler jämfört med den svenska gruppen. Detta kan bero på att det är svårare att gissa sig fram till rätt svar i denna del av undersökningen. Vi tror att det här krävs en bredare språklig kompetens för att eleverna ska kunna klara av att ge korrekta svar. Det visar sig vara svårare för eleverna att svara på frågorna då de inte med hjälp av texten kan hitta svaren. Båda grupperna har uppgivit att denna del av undersökningen har varit svårast.

I samtliga delar av undersökningen har den svenska gruppen klarat sig bättre än invandrargruppen. Undersökningen visar att de största skillnaderna mellan grupperna förekommer dels i ordförståelsetestet, dels i den del som behandlar förståelse av språkliga begrepp. Båda grupperna visar att de har lättare att klara en uppgift om de har en faktatext att söka i.

Om vi skulle se undersökningen som ett traditionellt prov, där vi som krav hade mer än hälften rätt på de olika delarna för att bli godkänd, skulle det innebära att betydligt fler invandrarelever än svenska elever skulle få godkänt (se tabell 5 och 6). I tabell 6 kan man utläsa att det endast är en elev i den svenska gruppen som har ett sämre resultat på samtliga tre delar i undersökningen. I invandrargruppen är det tre elever som har ett sämre resultat på samtliga delar. Man kan givetvis sätta gränsen för vad man accepterar som godkänt på olika sätt, men det viktiga i vår undersökning är inte att underkänna utan att visa på resultaten.

När det gäller rubrikerna om *umgängeskrets*, *dagstidningar* och *läxhjälp* kan vissa resultat utläsas. Umgängeskretsen verkar vara mer internationell i invandrargruppen, vilket även tas upp i andra undersökningar.¹¹⁶ Det är svårt att i materialet visa på hur detta har påverkat språket. En förklaring till att invandrareleverna söker sig till ett mer internationellt umgänge kan vara att man identifierar sig med andra invandrare. De två återstående rubrikerna visar bland invandrareleverna att de som har de bästa resultaten också har tidning hemma och läser tidningen oftare. Det är endast en elev som inte har tidning hemma som har bra resultat. Samma elever uppger också att de har läxhjälp hemma. Dessa tendenser tycker vi talar för att både läsning och läxhjälp är en viktig del för utveckling av svenska språket och för studieresultaten.

Enligt Wikström finns det en tankegång bland lärare där många tycker att invandrarelever klarar sig bra i skolan, ”Det är bara när eleven skriver som det märks att han är invandrare. Han klarar sig bra, han ligger på medel.”¹¹⁷ Alla elever har givetvis olika förutsättningar vilket kommer att påverka deras betyg. Men om den här

¹¹⁶ Olkiewicz, 103. Jämför även Adolfsson, 16, 24.

¹¹⁷ Wikström, 13f.

inställningen gäller en begåvad och motiverad invandrarelev som endast blir "godkänd" i t.ex. samhällsorienterande ämnen så bör man som lärare reagera över bakomliggande orsaker. Om det brister i språkkunskaper har eleven rätt att få det stöd som behövs.

En väldigt stor del av de elever som saknade slutbetyg från grundskolan 1994/95 var elever med invandrarbakgrund. I t.ex. ämnet engelska saknade drygt 11 procent betyg.¹¹⁸ Även Elmeroth visar i sin studie på liknade resultat. Många invandrarelever får börja med att läsa engelska senare än sina svenska kamrater. Orsaken till den senarelagda undervisningen är ofta att eleven har svårigheter med det svenska språket, som ska etableras först. Detta påverkar i sin tur studieresultaten hos eleverna. Eleverna borde få börja läsa engelska tidigare eftersom ämnet är så pass viktigt för framtida studier.¹¹⁹

För att integreras krävs goda språkkunskaper och detta innebär att brister i språket kan få sociala konsekvenser. Det har även visat sig att invandrare som inte behärskar det svenska språket upplever en negativ självkänsla.¹²⁰ När det gäller tonårseleverna är detta något som man bör vara uppmärksam på då identitetsarbetet är i full gång, vilket i sig kan vara svårhanterligt. Genom språket markerar vi också vår grupp tillhörighet, vilket är viktigt för socialiseringsprocessen.

Det kan även vara svårt att hävda sig om man inte har språket som verktyg och det kan då uppstå konfliktlösning i form av knytnävar, vilket beskrivs i intervjuer med invandrare.¹²¹ Detta är väldigt viktigt att reagera på för många gånger möts vi i lärarrummen av diskussioner där invandrarelever uppfattas som synonymt med ordet problem. Vi borde kanske oftare se till bakomliggande orsaker och där försöka göra någonting åt problemen.

Även för att ta sig in på arbetsmarknaden och få kvalificerade arbetsuppgifter krävs en god språkfärdighet vilket flera undersökningar visar.¹²² Statistik visar på att arbetslösheten är större bland invandrare och att de även har sämre inkomster.¹²³

På vilka sätt kan då skolsituationen förbättras för invandrarelever som har brister i det svenska språket? Ett svar på detta är att man som lärare är lyhörd och medveten om problemet. Man kan försöka tala begripligt och förklara svåra ord och begrepp för eleverna. Detta är även någonting lärare måste tänka på när det gäller skriftliga instruktioner. Ser vi till olika läroböcker kan läromedelsförfattare i anslutning till en text på ett enkelt sätt öka förståelsen genom att ge ordförklaringar eller synonymer till svårbegripliga ord och begrepp. Eleverna skulle då också få möjlighet att utöka sitt ordförråd. Läromedelsförfattare bör också tänka på att invandrareleverna i den svenska skolan inte alltid har samma referensramar som de svenska eleverna.¹²⁴

Alla lärare oavsett ämnesinriktning bör ha kunskaper om hur invandrarelever tillägnar sig det svenska språket. Under vår utbildning till lärare har det varit en stor brist att detta kunskapsområde lyst med sin frånvaro. Eftersom skolan återspeglar det

¹¹⁸ Statens Invandrarverk, *Mångfald och ursprung*, 69f.

¹¹⁹ Elmeroth, 218-235 och 244.

¹²⁰ Alexandra Ålund, *Multikulturdokumentation: Kön, etnicitet, identitet* (Lund, 1997), 86, 103. Jämför även Adolfsson, 11f, 22.

¹²¹ Adolfsson, 12.

¹²² Olkiewicz, 16.

¹²³ Statens Invandrarverk, *Mångfald och ursprung*, 78ff och 92ff.

¹²⁴ Reichenberg Carlström, 160. Jämför även Elmeroth, 244f.

mångkulturella samhället kommer flera av oss i vårt yrke dagligen träffa elever med varierande bakgrund, och därför efterlyser vi dels kurser i andraspråksundervisning för alla lärare, dels kurser i invandrarkunskap där både språkliga och kulturella aspekter tas upp. Tjugo procent av eleverna i Sverige har trots allt invandrarbakgrund vilket bör tas hänsyn till.¹²⁵

¹²⁵ Elmeroth, 15.

7 Referenser

Otryckta källor

Undersökningsmaterial (i privat ägo)

Linda Jönsson, Linköpings Universitet, Telefonintervju mars 1999.

Bearbetningar

Adolfsson Stella, *Åtta grekiska kvinnors integration i Sverige*, B-uppsats, Institutionen för Tema, Avdelning för Historia (Linköping, 1998)

Ahlsén Elisabeth, Allwood Jens (red.), *Språk i fokus* (Lund, 1995)

Alsnäs Marie, Kaunitz Kerstin, Liljegren Marianne, Sparre Kerstin, *Svenska som andraspråk – en bok för lärare i grundskolan* (Malmö, 1990)

Chatzopoulos Kariofillis, *Kommunerna och invandrarna: I går, i dag, i morgon* (Stockholm, 1988)

Elmeroth Elisabeth, *Alla lika – alla olika: Skolsituationen för elever med båda föräldrarna födda utomlands* (Malmö, 1997)

Löfgren Horst, *Elever med annat hemspråk än svenska*, Pedagogisk orientering och debatt, Nr 95, Lärarhögskolan (Malmö, 1991)

Olkiewicz Eva, *Invandrarfamiljer i förändring* (Stockholm, 1990)

Puls Historia 7-9, *Världskrigens Tid* (Stockholm, 1995)

Reichenberg Carlström Monica, *Att på svenskarnas språk förstå Sverige*, Meddelanden från Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet, Nr 10 (Göteborg, 1995)

Skutnabb-Kangas Tove, *Tvåspråkighet* (Lund, 1981)

Statens Invandrarverk, *Mångfald och ursprung* (Norrköping, 1997)

Statens Invandrarverk, *Situationsbeskrivning om invandrares integration* (1994)

Tidblom Lena, "Ämnesanknuten språkundervisning", i *Svenska som andraspråk. Mera om undervisningen*. Lärarbok 3, Eva Cerú (red), (Stockholm, 1993)

Tingbjörn Gunnar, "Läsa och lära på andraspråket", i *Att läsa för skolan och för livet*, Inger Wikström (Stockholm, 1993)

Tingbjörn Gunnar, "Svenska som andraspråk", i *Svenska som andraspråk och betygsättningen i svenska*, Utbildningsdepartementet, Ds 1995:40 (Stockholm, 1995)

Utbildningsdepartementet, *Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet*, Kursplaner för grundskolan (Stockholm, 1994)

Wikström Inger, *Att läsa för skolan och för livet* (Stockholm, 1993)

Ålund Alexandra, *Multikultiungdom: Kön, etnicitet, identitet* (Lund, 1997)